

18. Фразеологічний словник української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наук. думка, 1993. – 984 с.
19. Ярещенко А. П. Сучасний фразеологічний словник української мови / [А. П. Ярещенко, В. І. Бездітко, О. В. Козир, Н. Г. Немировська]. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2010. – 640 с.

УДК 811.162.1

Наталія Совтис

ОБРАЗ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ТВОРАХ ЛЬВА ЄВГЕНІУША ВЕНГЛІНСЬКОГО

У статті розглянуто образ студента у творах Льва Венглінського, простежено роль ключових слів у вираженні світоглядних позицій поета, визначено зв'язок між мовою творів та світобаченням письменника.

Ключові слова: образ, лексична одиниця, мотив.

Совтис Н. Образ студенческой молодёжи в произведениях Льва Венглинского. В статье рассмотрен образ студента в произведениях Льва Венглинского, проанализирована роль ключевых слов в выражении мировоззренческих позиций поэта, определена связь между языком произведений и миропониманием писателя.

Ключевые слова: образ, лексическая единица, мотив.

Sovtis N. Braz Student Young People In Works of Leo Evgeniusha Venglinskogo. The article analyses the identity of a student in a series of poems of Leo Venglinsky, traces the role of word-symbols in terms of ideological position of the poet, defines the relationship between language and world view in the works of the poet.

Key words: identity, lexical unit, motive.

Постановка наукової проблеми та її значення. Протягом останніх років у слов'янському мовознавстві написано чимало праць у галузі лінгвістики, предметом досліджень яких є характерні елементи тексту, що утворюють мовну картину світу. Слід звернути увагу на монографію А. Мойсієнка «Мова як світ світів. Поетика текстових структур». Дослідник робить висновок, що мова-текст репрезентує і індивідуальний світ окремого автора, окремого твору, і мовотворчість певного історичного періоду, певної епохи. І в кожному випадку маємо справу з ознаками-маркерами, що характерні для авторської індивідуальності, фрагмента мовотворчості у відповідних часо-просторових межах [3, 12].

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що саме в літературному творі певної епохи відображаються особливості розвитку мови цього періоду на всіх мовних рівнях. Окрім того, використовується власний досвід автора, що передбачає також досвід і традиції його епохи, для відтворення реалій твору. У поетичному тексті спостерігаємо систему індивідуально-авторських символів зі своїми законами внутрішньоіманентної організації та зовнішньої прагматики, що репрезентує не лише основні загальнолюдські поняття, а й виразно характеристичні ознаки окремих націй.

Мета статті – розкрити образ студента у творах Л. Е. Венглінського, визначити зв'язок між мовою творів та світобаченням поета, з'ясувати роль ключових слів у вираженні світоглядних позицій письменника. **Матеріалом** слугували польськомовні твори з циклу поезій «Pieśni studenckie» зі збірки «Pieśni od znoju i z boju», а також твори зі збірки, написаної українською мовою («Звуки од наших сел і нив»).

Ім'я Л. Е. Венглінського (1827–1905) належить до числа недосліджених і маловідомих в українському та польському мовознавстві. Із творів автора, а також зі скупих відомостей його сучасників нам відомо, що письменник народився на Наддністрянщині, деякий час жив на Волині, а згодом переїхав до Польщі. Л. Е. Венглінський писав свої твори українською та польською мовами, свої праці підписував псевдонімами Лірик Наддністрянський, Кость Правдолюбєць із Єзуполя, Годземба. В Україні ім'я та творчість Л. Е. Венглінського стали відомими завдяки Р. П. Радишевському, який віднайшов ці праці в бібліотеці Ягеллонського університету м. Кракова наприкінці минулого тисячоліття. Оцінюючи вибір Л. Е. Венглінського більшість творів писати польською мовою, варто навести слова Л. Т. Масенко, яка пояснила вибір М. Гоголя писати свого часу російською мовою: «з позицій сучасного рівня лінгвістичних знань, можна стверджувати, що його зумовив не так суб'єктивний фактор більшої відданості письменника російській мові, як об'єктивні умови її кращої на той час літературної опрацьованості» [2]. Слід урахувати, що на початок ХІХ ст., коли в українському суспільстві в складних соціально-політичних умовах здійснено перші спроби формування нової літературної мови, польська загальнонаціональна мова вже пройшла етап свого становлення й фактично увійшла в його завершальну стадію.

Збірка «Pieśni od znoju i z boju» вийшла в Кракові в 1885 р. Автор присвятив свої твори «Wytrwałym pracownikom wszystkich warstw i zawodów społeczeństwa polskiego, z życzeniem jedności myśli i działań».

Вірші зі збірки Л. Е. Венглінського, які він сам називає піснями, нагадують за темами, сюжетами та використаними мовними засобами народні пісні – солдатські, селянські, ремісничі. Один із циклів присвячений студентським пісням. Л. Е. Венглінський був освіченою людиною, а отже, життя учнів і студентів досить знав добре із власного досвіду. Вірші Л. Е. Венглінського на цю тему можна розділити на власне студентські пісні й пісні про життя учнів і студентів.

Сам стан перебування студентом уписується в певну лінію традиції. Це відчуття не таке сильне, як професійна, чи національна приналежність. Спільним є певний стан душі, який не знає політичних, культурних чи мовних кордонів. Студент ХІХ ст. – це особа, яка усвідомлює себе частиною замкнутого середовища, що складається з членів згідно з інтелектуальними (ви «є елітою народу»), а також фінансовими можливостями («крім того, утримують тебе весь час батьки»). Отже, у студента виникає бажання продемонструвати суспільству, що він є В, а вони – ПОЗА. Із цієї потреби самоствердження й вирізнення серед інших виникає студентський жаргон, а також специфічні елементи студентського одягу. Студент походить найчастіше з малого містечка, де про всіх усе відомо, отже, тепер дихає свободою та анонімністю великого міста. Цей фактор, а також політичні події ХІХ ст. сприяли виникненню пісень, у яких студент оспівує свою свободу й незалежність, часто такі пісні виконувалися на тему військових маршів. Студентськими цінностями того часу були, передусім, забава та безпечність, саме тому багато пісень присвячено коханню, а також вільному проведенню свого часу на різних бенкетах. Студент носить уже тоді на голові шапку (або берет), під шиєю має краватку *lavallière* (як носили артисти) й веде спосіб життя, характерний для богеми: буває на балах, відвідує театри. У той час до репертуару популярних студентських пісень входять пісні на мелодію модних на той час оперет.

Відразу слід зауважити про чоловічий контекст більшості пісень того часу, адже вільний доступ до навчання у вищих навчальних закладах жінкам був обмежений через давні суспільні правила.

Для студентів, які навчалися в Європі, характерна мобільність завдяки існуванню однієї спільної мови науки – латині. Звідси зрозумілі виникнення й популярність відомого міжнародного студентського гімну – *Gaudeamus Igitur*.

У Польщі найстаріша відома студентська пісня XV ст. – «Breve regnum erigitur», що була написана латиницею та стала популярною серед краківських студентів. Твір розповідає про звичай краківських студентів, які щорічно 15–22 жовтня залишали навчання для гучної забави. У навчальному закладі на той час студенти переймали владу, обирали короля. Святкування швидко поширювалося на все місто. Цей звичай був відомий також і в інших державах середньовічної Європи (у Німеччині, Чехії, а також у Франції – як продовження римських сатурналіїв).

Варто зазначити, що письменники XIX ст. часто використовують образ студента у своїх творах як один із характерних образів того часу. Значне зацікавлення викликає той факт, що героями художніх творів часто ставали далеко не найкращі представники студентства, адже статус студента на той час був високим, оскільки студентство було тією верствою, яка згодом трансформувалася в інтелігенцію – еліту будь-якого суспільства. Якщо звернутися до творів російської літератури того часу, то можна побачити низку персонажів: Євлампій Беневольський, Ніколай Іртенєв, Євгеній Базаров, Родіон Раскольников. На жаль, цих осіб не можна назвати добросовісними студентами. В українській літературі образ студента використовував М. Гоголь у творах «Тарас Бульба» та «Вій».

Яким же постає образ студента в поезії Л. Е. Венглінського? У польськомовних творах автор використовує дві назви – жак і студент. Студентом у XIX ст. називали учня вищої школи, жаком – учня або студента. У поезіях Л. Е. Венглінського ці назви є синонімічні. Наприклад, у творі «Pieśń żaka» описано життя студента на канікулах.

Варто звернути увагу, що автор змальовує два образи студента – позитивний і негативний. Негативним персонажем виступає студент, який відмовився далі навчатися. Їх об'єднують такі спільні риси: студент – це молода людина, переважно із заможної сім'ї із сільської місцевості. Оскільки студентські роки завжди асоціюються з одним із найкращих періодів у людському житті, то студент змальовується як вільна й безтурботна людина: «Mina hoża i wesola, Ani zmarszczki tam u czoła» (Pieśni o żakach) [4, 7]. Епітетні характеристики актуалізують поетичний текст, підсилюють його сприйняття.

У творі «Student» автор використовує порівняння, яке широко відоме в народних піснях, студентів порівнює з вільними лісовими та польовими птахами. «Jak ptaszki w lesie, polni, Tak i my od troski wolni, A roślinom w pełnym kwiecie Nic podobniejszego w świecie, Jako

lata są studenta» [4, 17]. У поезії «O żakach» студент знову асоціюється з птахом, якому тісно в клітці, його манить невідомість: «Zresztą student – to jak ptaszek, W klatce żal mu, żal igraszek, Żal swobody, swoich żal, Rwie tęsknica, rwie go w dal!» (O żakach) [4, 12].

Щодо позитивного образу студента, то автор указує на його освіченість: «Pioruny tam w chmurach rozbrajać umiemy, Znamy tajne głębin ziem i morza, Wiatr, słońce do pracy jak zaprządź? To wiemy» (Pieśni akademików) [4, 44].

Саме такий студент, який поставить на перше місце навчання, зможе реалізувати себе в майбутньому: «Ten, kto kraju skruszy pęta, Gromem słowa wroga zmóź Albo wieszcz, lub dzielny wóź, Lub mistrz pędzla, dłuta, płuc, Lub mąż stanu, Bóg pacjenta – Wszystko może być z studenta» (Student) [4, 17].

Оспівує автор такі чесноти, як товарицькість, щирість: «Co za serce w ciele tym, Jeśliś jest w przyjaźni z nim. Jeśliś go pozyskał sobie, Będzie wszystkim ci na dobie» (O żakach) [4, 12]. «Koleżeństwo to serdeczne Z różnych domów różną dziatwą W węzły się zamienia wieczne» (Pieśni o żakach) [4, 6].

Студентські роки загартовують людину: «Co za zdrowie w ciele tym, Mróz czy upał, kurz czy dym, Nigdy nic mu nie zaszkodzi, W letnim stroju w zimie chodzi, Bo wytrwały niby stał» (O żakach) [4, 8].

Студент спеціально не звертає увагу, на думку автора, на свій брудний та обдертий одяг. Одні так ходили, тому що не вистачало грошей, а з боку інших це був певний виклик суспільству: «Plam i plamek setki, rój, Nożem zbieraj tłuszcz, łój, Różnowzore malowidła, Z wapna, kredy i z czernidła. Nafty, mydła, śluzu zbiór, A do tego – zapas dziur» (O żakach) [4, 9]. Для номінації охайно одягненого студента, який буде вирізнятися серед інших, автор використовує фразеологізм «biały kruk» (біла ворона).

Щодо ставлення до грошей, то для студентів характерне легко-важне ставлення до них: «Skąd bądź dostał jaki grosz, Ten w przekupki idzie kosz. Na owoce, na jagódki, Na pierniki, na łakótki, Byle prędzej go się zbyć, Na co ma mu kieszeń drzeć?» (O żakach) [4, 11].

Антиподом до позитивного образу виступає образ недовченого студента. Молода людина не витримала важкої шкільної науки, не проявила характер, отже, не зможе за себе постояти і в суспільстві: «Lada chmyz mu w kasze dmuchnie, A on mu się za to – skłoni!» (O niedouczonech paniczach) [4, 32].

Не можна на нього розраховувати як на захисника Вітчизни: «Ten – salonów, bruku lew, Że on mdleje widząc krew» [4, 32]. Автор жартома називає такого панича світським левом, який мліє, коли побачить кров, однак такий юнак є популярним у світському товаристві серед жінок: знає французьку мову, уміє танцювати, вести розмову й ...гарно обманювати: «Ja, co Koka znam romanse, I stołecznych dam skandale, Umieć walca, parle franse, i łgać prawie doskonale» (O niedouczonych paniczach) [4, 37]. Л. Венглінський для іронічного сприйняття вводить кальку з французької мови, а також вибирає більш книжний і застарілий варіант лексеми зі значенням обманювати – *łgać*.

Екс-студента Л. Венглінський з іронією називає Адонісом, ім'я якого походить із грецької міфології й у світовій літературі використовувалося як синонім вродливого, молодого юнака (В. Шекспір, А. Пушкін). Серед образних мовних засобів у поезії цього циклу для змалювання негативного образу значне місце займають фразеологізми. Серед фразеологічних одиниць варто виділити запозичення античного походження: *pegaz nie skrzydłaty, jak Krezus kto bogaty, tantalowe męki, trudy, achillesa pięta*.

Ключовими словами в циклі віршів про студентське життя стають лексеми «школа», «домівка», «батьки». Лексеми «школа» та «домівка» в деяких творах перебувають у бінарній опозиції. Домівка асоціюється з батьками, дитячими пустощами, новими іграшками й смачними стравами. Удома завжди чекає «matka uśmiechnięta», яка завжди «pieści». Батько хвалить і купує новий одяг. Школа – чуже місто, нове незнайоме оточення, відчуття голоду й холоду. Лише згодом, коли юнак адаптується до нових умов, у школі стає краще, ніж удома «W szkole nawet czasem milej Niźli doma» [4, 8].

У поетичному мовленні фіксуємо асоціативне значення номінації школа – республіка, що об'єднує молодь різних суспільних груп, незважаючи на походження й майновий статус: «Szkola – to Rzeczpospolita, Gdzie zdolności, pilność w cenie, Nie krew rodem znakomita, Ni zamożne w grosz kieszenie. O ród tam się nikt nie kłóci, Nikt nad drugich nie wynosi, Brakiem grosza się nie smuci, Ni zasługi przodków głośni» (Pieśni o żakach) [4, 6].

Антиподом до вищеописаного образу навчального закладу виступає образ сільської школи на Буковині в поезії-сатирі «Училище» з україномовної збірки «Звуки од наших сел і нив». Автор описує методику викладання для «руських» дітей, яких навчали «числити, читати в трох разів язиках і в трох тиж писати» [1, 465].

Поезія розпочинається словами: «Двір, церков і корчма, арешт і школа [...] і учитель, врешті, хоть би для паради» [1, 464]. Одним із центральних образів поезії є образ учителя. Для його змалювання автор використовує лексеми переважно з негативною семантикою. Учителя цього закладу автор називає неробою, гробарем долі всього покоління, адже він працює відчипного, більшість часу проводить на своєму господарстві, а дітям втокмачує німецьку мову, яка важко дається. Окрім німецької, вивчають «руську» й польську мови. На думку Л. Е. Венглінського, школярам потрібно було подати правила ведення господарства, ази медицини та ветеринарії, які знадобляться на селі, а також навчити, «чим земля, свій край є? Чим Бог сотворитель?» [1, 465]. Більшість людських проблем виникає через неосвіченість: «І зідте неволя, вся нужда і мукі» [1, 465]. Знання, які необхідні для кращого життя, повинен надавати саме справжній учитель, яким зі сторінок творів постає сам Л. Е. Венглінський. Віршованою мовою він викладає в піснях, зібраних у другому томі «Звуків од наших сел і нив», те, чого прагнув, щоб навчали дітей у школі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, студентство є яскравим представником стану розвитку суспільства, культури, соціальних і політичних свобод. Поняття «студент» у всі епохи не тільки вказує на вид діяльності людини, а й несе певну інформацію щодо матеріального становища, стилю життя, кола інтересів, манери одягатися. Із цих властивостей формується образ студента, характерний для певної епохи. Деякі з цих характеристик змінювалися з часом, а інші залишалися незмінними. І якщо в розмові в наш час когось назвуть типовим студентом, то в сучасників Л. Е. Венглінського двісті років тому воно викликало б зовсім інші асоціації, проте можна говорити про існування певного ядра образу, яке включає спільні характеристики студента ХІХ ст. і нашого сучасника: молодість, ентузіазм, розум, упевненість, розкутість.

Список використаної літератури

1. Венглінський Лев. Твори : у 2-х т. Т. 1 : Вибрані поезії українською мовою / Лев Венглінський. – К. : Ун-т «Україна», 2011. – 800 с.
2. Масенко Л. Мова і політика [Електронний ресурс] / Л. Масенко. – Київ, 1999. – Режим доступу : <http://varnak.psend.com/mova.html#r06>
3. Мойсієнко А. Мова як світ світів. Поетика текстових структур / А. Мойсієнко. – Умань, 2008. – 280 с.
4. Węgliński L. Pieśni od znoju i z boju / L. Węgliński. – Kraków, 1885. – 402 s.